

FOLKHÖGSKOLE- VETERANEN

Nr 4 December 2023

För en allmän medborgerlig bildning

- Kultur.** Ida Bäckmann, framstående journalist eller gästade gnom? sid 3
Har sången tystnat på våra folkhögskolor? sid 10
- Manifestationer.** Rapporter & bilder från landsomfattande manifestationer sid 6 - 7
- Utblickar.** Kortkurserfarenheter från 80-talet sid 9

Folkbildningen & budgeten

Signild Håkansson

I våras kom regeringen med ett förslag om ökad statlig styrning av anslaget till folkbildningen.

Regeringen skulle dela anslaget i ett belopp till studieförbunden och ett till folkhögskolorna, en fördelning som Folkbildningsrådet hanterat sedan 1991.

Studieförbunden protesterade direkt och ett antal remissinstanser ansåg att frågan borde utredas mer och hanteras av den pågående folkbildningsutredningen. Men inför höstens budget genomfördes uppdelningen.

Folkhögskolorna fick ett påslag på 100 miljoner medan studieförbunden drabbades av en kraftig nedskärning på 250 miljoner 2024, ytterligare 100 miljoner 2025 och 150 miljoner 2026. Folkhögskolornas nya anslagsnivå består under treårsperioden och det blir alltså ingen ytterligare utökning.

Den stora minskningen av studieförbundens statsbidrag har lett till starka reaktioner. Redan i oktober meddelade Kulturens bildningsverksamhet (startade 2010) att man avvecklar all folkbildningsverksamhet under 2024. Med de försämrade ekonomiska villkoren blir det inte möjligt att bedriva verksamhet i hela landet, vilket är ett villkor för statsbidrag.

I övriga studieförbund pågår nu omprövning av verksamhet och upp-sägning av lokaler och personal.

Som svar på protesterna mot nedskärningarna för studieförbunden har utbildningsminister Mats Persson svarat

att man i ett kärvt läge prioriterar främst yrkesutbildning. Han säger också att det rör sig om en omfördelning av medel från studieförbund till folkhögskolor (!) och att det förekommit för mycket fusk hos studieförbunden.

DN gör den 10 nov ett reportage från Karlskoga där man träffar Fredrik Wallin, Vuxenskolan, som beskriver vad som måste avvecklas, bl a ett musikhus för ungdomar. Han menar att de neddragningar som nu görs med hänvisning till fusk, blir en form av kollektiv bestraffning som drabbar angelägen verksamhet.

Efter ett utskottsinitiativ från S, V och MP om att analysera konsekvenserna av förslaget att minska anslagen till studieförbunden valde Tidöpartinerna att inte gå vidare med en sådan undersökning. Det har redan beretts, menar man.

Regeringen har alltså riktat ett kraftigt slag mot studieförbunden, men hur går det för folkhögskolorna? En utökning av grundanslaget är naturligtvis välkommet, men det har inte räknats upp på länge och tillskottet är otillräckligt, särskilt då alla extrainsatser togs bort redan i år.

RIO jobbar nu för att också folkhögskolan ska få del av de olika satsningarna på yrkesutbildningar som nu görs. Det utsatta ekonomiska läget kan förvärras av att också regionerna måste spara inför nästa år, vilket först kommer att påverka regionskolorna, men i vissa fall också de rörelsedrivna.

Det återstår att se vilka strategier folkhögskolorna kommer att använda för att möta de ekonomiska utmaningarna. Lägre lärartäthet, fler flyttar till billigare lokaler eller mer av samgående än avknoppningar?

Historiskt har folkhögskolorna visat stark överlevnadsförmåga vid olika kriser. Under de senaste 50 åren har vi bara sett två konkurser; Jära 1978 och Bona/Kvarnby 1997. Och för Bona/Kvarnby gick det snabbt att komma tillbaka.

Ser vi längre tillbaka, upptäcker vi att uthålligheten är mycket stark. Vid sekelskiftet

1900 fanns 29 folkhögskolor som etablerats under 1800-talet, alltifrån Skurup i söder till Tornedalen i norr. Alla dessa är fortfarande verksamma, vilket tyder på att man genom åren kunnat svara mot människors och samhällets behov. Det visar också på ett starkt engagemang hos dem som driver och arbetar i verksamheten.

Till slut riktar vi ett stort Grattis till de fem folkhögskolor som fyller 150 i år! År 1873 fördubblades antalet folkhögskolor från fem till tio genom tillkomsten av Fridhem, Katrineberg, Axevalla, Kävesta och Ålsta. Värt att fira!

Redaktörskrönika

Per-Ola Jansson

För var och en av oss folkbildare framstår det som uppenbart, att det är Tidöavtalet som styr besluten om statsbidragen till den svenska folkbildningen. Redan vid sin entré i riksdagen efter valet 2010 framstod det som klart att SD avskyr "det svenskaste som finns" (Wiman i DN).

Att vissa studieförbund förlorat sig i någon sorts marknadstänkande och gått vilse i sättet att redovisa sin verksamhet, har lägligt nog kommit som hand i handske för folkbildningshatarna. Nu har man erövat legitimiteten för krympningar av statsbidragen.

Nu har studieförbunden påbörjat sin Canossavandring, en botgöring som knappast kommer att leda till en pånyttfödelse av folkbildningens viktiga roll för vår demokrati.

Mikael Lindgrens artikel innehåller en bild som redaktionen anser som kongenial med den uppkomna situationen. Två framstående företrädare för den

FOLKHÖGSKOLE VETERANEN

Medlemsblad för
Folkhögskolans Veteranförening

www.vetfolk.dinstudio.se

Nummer 4 • ÅRGÅNG 23 • Dec 2023

Redaktionskommitté

Per-Ola Jansson
braxnaspoj@gmail.com

Tommy Fogelberg (layout)
tommy.fogelberg@telia.com

Urban Lundin
urban.lundin@folkbildning.net

Föreningens postadress "Folkhögskoleveteranen"

Signild Håkansson
signild.hakansson@folkbildning.net
Folkungagatan 12B 703 42 Örebro

Kassör

Lisa Strömfelt lisa.stromfelt@gmail.com
Kobbleslätten 10 A 070-550 37 59
436 37 Askim

Medlemskap

Medlem i föreningen blir du genom att betala in medlemsavgiften 250 kr per år till Folkhögskolans Veteranförening plusgirokonto 400 28 34-2
Glöm inte att ange namn och adress!

Omslagsfoto: Sthlm - Tidskriften Folkhögskolan, Jkpg - Leif Stålhammar
Gbg - Per-Ola Jansson, Malmö - Anders Westergård,

svenska varianten av liberalism, med förankring i folk rörelsesverige, social-liberalismen.

Den ena disputerad i ekonomisk historia, den andra en lysande företredare för svensk och internationell kultur. Mats Persson har fastnat i Tidös fångstgarn, den andra lämnar riksdagen för att undvika att hamna i det.

Jag avundas inte Christer Nylanders i dennes roll som statlig utredare av folkbildningens framtid. Var har han sin lojalitet?

Fångst i mediebruset

Text & foto: Per-Ola Jansson

Det planerade stålverket i Boden, H2GS ("Vätgas"), är till 40% ägt av en privatperson som "bedyrar att satsningen är helt privatfinansierad". Men kommer man att stå för notan om satsningen misslyckas?

I en debatt i SVT nyligen påpekar programledningen att det finns många kritiska röster mot dessa satsningar, både av politiska, tekniska och finansiella skäl.

Svaret från den "gamle" Scaniachen Henrik Henriksson, som nu är VD för H2GS, är att de forskare som ställer sig kritiska till dessa investeringar är att betrakta som "professorerna från olika folkhögskolor". Han får skrattarna på sin sida.

Alltså, folkhögskolevänner, det är så vi uppfattas! Vi fattar ingenting, vi är vimsiga och naiva. Vi är sådana som aldrig borde yttra oss om så komplicerade saker som stål, vätgas och vad

Rivning av calciomaticugnen vid Nordkalks anläggning i Kallholn, Orsa, 2019

det innebär att en helt ny samhällsformation växer fram i närheten av polcirkeln.

Våra röster är inte efterfrågade, de förtjänar inte att höras i det demokratiska samtalet om framtiden i vårt land.

Ida Bäckmann

Lena Skördeman

Ida Bäckmann var på väg att bli en mycket framgångsrik och välkänd journalist. 1911 förändrades allt!

Efter uppmuntran från Selma Lagerlöf skriver Ida en bok om sin nära vänskap med Gustaf Fröding. Boken blir en riksskandal. Ida blir totalt utfrusen och utsätts för en hatkampanj. Beskrivs som mytoman, stalker, psykopat, frigid och vampyr.

Efter Selmas Lagerlöfs död skriver Ida ännu en biografi, då om sin mångåriga vänskap med Selma. Denna bok blir en minst lika stor skandal!

Ida Bäckmann var författare, lärare och journalist men är idag kanske mest känd för sina relationer till två litterära tungviktare.

Ida ville gifta sig med Gustaf Fröding och brevväxlade med Selma Lagerlöf i flera decennier. I båda förhållandena beskrivs hon av eftervärlden som parasit, som "en kvarnsten runt snillens halsar"

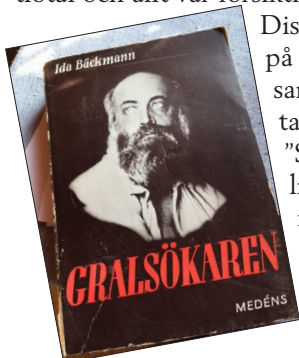

Det stod i tidningen, svart på vitt. "Den fula och gastande lilla gnomen". Det var Sven Stolpes ord, och de gällde Ida Bäckmann, journalist och författare.

(Senare bidrog Gunnar Ekelöf med "psykopat och frigid hysterika", och professorn John Landquist med "ett monument av taktlöshet".)

Litteraturkritikern Klara Johansson och målaren Carl Larsson, bland andra, uttryckte däremot respekt och beundran. Och Idas arbete före boken om Gustaf Fröding hade bara rönt erkännanden: reportage i Dagens Nyheter och flera andra tidningar om gatuupplopp i Moskva och Odessa, om boerkriget i Sydafrika, om kolonialismen i Argentina och om oljeutvinning i Baku. Allt efter strapatsrika ensamma resor.

Nu gick jag i gymnasiet, det var femtiotal och allt var försiktigt.

Diskussionerna på lektionstid sammanfattades med "Sanningen ligger väl någonstans mittemellan" eller "Diskussionen

får utgöra svar på frågan."

Grovheter-na från etablissemang gjorde mig nu förfärad. Jag hade mött Ida Bäckmann tidigare. Min faster

Gerda gav mig hennes bok Röpecka, Gud och Lennart från 1932, och det var inte Anne på Grönkulla precis.

Den lilla rödhåriga Röpecka skriver om sin lantliga och ystra tillvaro på jorden, om sin bästa vän Lennart, lärpojke hos hennes far, och om de högre makterna. Hon planerar sina kontakter med de senare:

"För att få saken fortare ordnad hade hon redan i morse beslutat vända sig till den Helige Ande. Ingen bad ju särskilt till Henne, fast alla visste att Hon fanns. En direkt vädjan skulle kanske kännas uppmuntrande för den, som eljest var så undanträngd. Bara för det kanske Hon ville visa, att Hon också var mäktigt att hjälpa."

Det kan man kalla empati. Med den Helige Ande.

Hur ser vi Ida Bäckmann nu, i en upplyst eftertid?

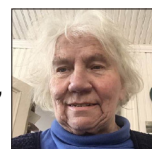
Sigrid Combüchen gav 2014 ut Den umbärliga och Enel Melberg Det borde varit stjärnor. Frödingboken återutgavs 2020 av Gustaf Fröding-sällskapet.

I år, 2023, genomförde Riksteatern en turné genom en stor del av landet: en föreställning med Anna-Lena Hemström i regi av Sissela Kyle. (Sissela är dotter till Gunhild Kyle, 1921 - 2016, professor i kvinnohistoria i Göteborg, som folkhögskolefolk kan ha mött bland annat när hon medverkade vid ett symposium ordnat av Hans Hovenberg i Linköping.)

Och Ida Bäckmann-sällskapet bjuder återkommande in till evenemang som Bokdagar och Nobelfest i sitt hemvist Åmål.

Lena Skördeman

Folkhögskollärare, arbetat vid Jära, Härnösands, Kalix och Åsa fhs. Adjunkt i metodik på folkhögskollärlinjen, Lkpgs univ. Varit med i Veteranföreningen sedan bildandet, dess ordf. 2009 - 2015

De böckerna glömmer jag aldrig!

Eva Nordlöf

Det är juni 1971, i ett litet samhälle vid kusten norr om Boston. Cathy och jag sitter på verandan och svalkar oss med varsin "Coke". Vi pratar om livet, om religion och politik i Sverige och i USA.

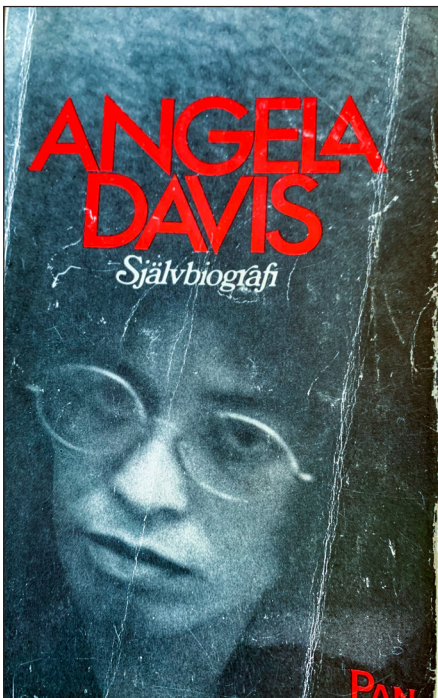
Under ett av mina mest livsavgörande år i USA 1971-72, lärde jag känna fantastiska människor. Jag fick en andra familj och vi blev vänner för livet.

Sommaren 1972 flyttade vi till Charleston, South Carolina. Det blev en väldigt varm, fuktig sommar i den amerikanska södern. Cathy visade mig runt på landsbygden, där många av de afroamerikanska familjerna fortfarande bodde i skjul. Det blev många spännande, lärorika möten när jag under några veckor reste och hälsade på i Chicago, Iowa och vänner i San Francisco.

Därmed väcktes mitt intresse för människors livsvillkor och vad i samhället som skapar dessa. I USA speciellt, men även här hemma.

I julklapp 1975 fick jag Angela Davis "Självbiografi". En bok som definierat mig som kvinna och människa.

Angela Davis, känd som den unga afroamerikanska revolutionären, som på grund av sitt medlemskap i det kommunistiska partiet och Svarta Pantrarna början på 70-talet blev avstängd från sin tjänst på University of California. Kvinna, svart och kommu-

nist - en kombination som förde AD i fängelse, grundlöst anklagad för mord, kidnappning och konspiration.

I hennes självbiografi får man följa hennes flykt undan polisen tvärs över hela USA, hennes 16 månader i häkte i New York och Kalifornien, den intensiva kampen för hennes frigivning och tillslut den sensationella rättegången i januari 1974, då hon frikändes av en enhällig helvit jury.

Angela Davis har arbetat hela sitt liv för att väcka medvetenhet om sambandet mellan antirasism, feminism och klassfrågor. Hon fick tillbaka sin tjänst vid University of California

"Angela Davies Självbiografi, en bok som definierat mig som kvinna och människa."

där hon som filosofie doktor undervisar i idéhistoria.

Angela Davis växte upp i ett rasistiskt och segregerat Alabama. I slutet på 60-talet började hon engagera sig politiskt och i medborgarrättsrörelsen.

Det var då. 50 år sedan. En annan tid. Eller inte?

Så en mörk kväll i januari 2021, den 6 januari, tittar jag på Rapport. De sänder bilder direkt från Washington DC. Kapitolium stormas av tusentals republikaner, nationalisterna och högerextremister. Fruktansvärda, ofattbara bilder på en attack på själva idén om USA som mångfaldens demokrati.

Vad var det vi såg där denna kyliga vinterkväll från maktens centrum? En statskupp? Hur kan detta hända och hur ska jag förstå det? Jo, att Trump inte var nöjd med valresultatet var tydligt. Att han hetsade sina väljare att med våld försöka ändra på det, det inser jag. Men på ett djupare plan.

Min familj i USA är minst lika upprörda som jag, då vi pratas vid under kvällen. Vi kan inte tro våra ögon.

Boken som skulle skapa större förståelse och kunskap hos mig, om bakgrunden till det som hände den 6 januari heter "Den vita stormen - rasismens historia och USA:s

Den tömda poolens politik..

fall" av Martin Gelin, författare och USA-korrespondent för Dagens Nyheter. Han har ägnat två decennier åt att resa i USA och prata med amerikaner om hur rasismen präglar landet. Boken är en berättelse om vad som händer, när ett samhälle inte vågar ta itu med sin rasistiska historia.

"Det är nu lättare att föreställa sig slutet på USA än att föreställa sig slutet på nationalismen", skriver han.

Han beskriver hur medborgarrättsrörelsen markerade början på USA:s moderna polarisering, då USA bröts isär av det ödmjuka kravet att se svarta som människor.

I kapitlet "Den vita flykten" om segregation och "den tömda poolens politik", skriver Gelin om när på 50-talet allmänna bassänger tömdes, för att vita inte ville dela pool med svarta och senare fylldes poolerna med betong. Hellre då vara utan pool.

En tydlig bild av hur den moderna rasismen fungerar i USA. Han använder den tömda poolen som metafor för ett land som brukade investera i en gemensam framtid för medborgarna. Men bara så länge medborgarna betraktades som vita.

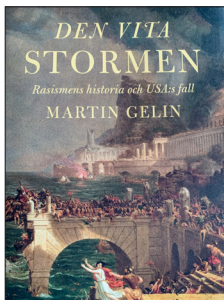
"Den vita stormen" har hjälpt mig att förstå, riktigt förstå hur rasismen genomgripande präglat livet i USA. Vilken förödande påverkan den fortfarande har på amerikansk politik.

En fråga jag ställde mig under mitt år i världens rikaste land var, hur det kommer sig att så mycket fungerar dåligt? Varför garanteras inte med-

Photo by Quick PS on Unsplash

borgarna tillgång till sjukvård, barnomsorg och avgiftsfri utbildning? Betald föräldraledighet finns inte i deras föreställningsvärld. Miljontals jobbar på heltid för löner som inte går att leva på. 40 000 människor dör årligen av skjutvapen.

När svarta amerikaner på 60-talet börjar betraktas som fullvärdiga medborgare, började vita amerikaner, som tidigare var för offentliga investeringar, att tappa viljan att investera i det gemensamma.

"Ofta är det i ekonomisk fördelningsspolitik vi hittar rasismens arkitektur i efterkrigstidens USA" skriver Gelin. I olika skikt av det amerikanska samhället ser många amerikaner hellre att USA:s demokrati kollapsar än att dela den med svarta.

Hans fantastiskt välskrivna bok ger mig insikter om den grundläggande människosynen hos många vita amerikaner, att vita är en högre människoras, vilket innebär att de vita hellre dör för att bibehålla den vita överhöghets ideologi, än att dela med sig av makt, mark eller välfärd.

"Det går inte att göra en meningsfull analys av det amerikanska samhället utan att ta itu med rasismens roll", säger någon i boken.

Martin Gelin beskriver på ett utomordentligt sätt hur "den vita överhöghetens" människosyn genomsyrar bostadspolitiken, kriminalvården, ekonomin, socialpolitiken, ja livets alla områden i det amerikanska samhället.

Den ger mig också värdefulla insikter om vår egen politiska situation med rasism och fascism i Europa och Sverige. Vi har mycket att lära av boken "Den vita stormen".

Eva Nordlöf

Folkhögskollärare
Kjesäter fhsk 1978-85,
Stensund fhsk 85-2018.
F-linjen 1983.

Seglar gärna, politiskt engagerad och uppskattar ett stimulerande samtal med vänner över en god middag.

Folkhögskoleforum

Tommy Fogelberg (text & foto)

Det numer årliga Folkhögskoleforum gick av stapeln 30 oktober, i Stockholm, och samlade drygt 370 deltagare och 12 utställare, varav Folkhögskolans Veteranförening utgjorde en.

Temat i år var "Folkhögskola - en sammanhållen utbildningsform". Dagen inleddes med en storföreläsning kring AI och framtidens lärande, som följdes upp av valbara seminarier.

Inledande storgruppsföreläsning om AI

Seminarierna täckte ett brett spektrum, allt från jordnära teman som "Att mötas på folkhögskola", "Folkhögskollärares pedagogiska identiteter", "Vad kan vi lära oss av projekt" till mer ideologiska som "Bildning och demokrati", "Ledarskap i civilsamhället" och "Arbete för hållbarhet".

Eftermiddagen bjöd bl.a. på ett panel-samtal under ledning av RIO:s ordförande Anna Ekström. Temat var "Bildning, behörigheter eller kompetensförsörjning - varför är svensk folkhögskola viktig för regionerna?".

Deltagarna i panelsamtalet

Deltagarna var ;

- AnnaSara Perslow, (C) Region Västra Götaland
- Ann Marie Engel, (V) Region Stockholm
- Olle Schmidt, (L) Region Skåne
- Lennarth Förberg, (M) Region Blekinge

Deltagarna var i mångt och mycket överens om folkhögskolans förträfflighet, möjligen kunde man skönja en spricka då frågan om Folkhögskolans försörjning - läs ekonomi - kom upp. Vid sidan av planerade inslag är ju ett

Drygt 370 deltog i Folkhögskoleforum

arrangemang som Folkhögskoleforum även en mötesplats och möjlighet till umgänge och samtal med folkhögskolekollegor. För undertecknad, som numer är pensionär, var det en del kära återseenden av kamrater och kollegor.

Som nämnts medverkade Veteranföreningen med en monter. Styrelseledamoten och f.d kassören Kent Jonelind höll ställningarna, och bemannade under större delen av dagen.

Anita Jonsson & Kent Jonelind övervakar föreningens monter

Folkhögskoleminnen bjöds ut till försäljning, speciellt äldre deltagare uppmanades att söka medlemskap och Folkhögskoleveteranen delades ut till intresserade.

Uppskattat inslag var inlagda pausgymnastpass under ledning av lärare från Lillsveds fhs, där hela salen förenades i uppiggande och vitaliserande övningar. Deltagarna bjöds även på musikunderhållning av deltagare från Skeppsholmens fhs.

I samband med avslutningen kungjordes att nästa års Folkhögskoleforum avhålls måndag 28 oktober. Veteraer uppmanas redan nu skriva in i kalendern för nästa år!

Mer genomgripande redogörelser från seminarier mm kommer i nästa nummer!

Landsomfattande manifestationer 19 s

I tidigare nummer har vi beskrivit hur förslag och idéer om en manifestation tillkom vid en kurs i mars på Bosön. Som deltagare där förde jag bland annat fram det viktiga i att detta sker samtidigt över landet.

Många av oss minns säkert hur Folkhögskolans Dag och Öppet Hus startade. Nu som då gäller det att synas och få stort genomslag i media genom direkt eller indirekt påverkan. Syftet är att tala om för allmänheten och beslutsfattarna vilka viktiga bidrag vår skolform ger till samhället och till den enskildes möjligheter.

I stort sett alla folkhögskolor med olika kurser och avdelningar genomförde aktiviteter. De största arrangemangen förekom i Stockholm, Göteborg och Malmö. Men också i Jönköping, Örebro och Bollnäs hade man program på gator och torg.

Hittills vet vi att statens allmänna bidrag till folkhögskolorna minskat med 500 000 kronor för tidigare verksamhet under pandemin och för flyktingar. Ett nytillkommet bidrag på 100 miljoner blir lite som plåster på såren. Även Studieförbunden drabbas av stora nedskärningar de kommande tre åren. Folkbildningen är alltså illa ansatt av den nuvarande regeringen, inklusive dess stödparti. Vi måste därför fortsätta att föra ut hur viktiga vi är för ett gott och demokratiskt Sverige

Kent Jonelind

Manifestationen fyllde Sergels torg

Stockholm

Foto, om inget annat anges, Tidskriften Folkhögskolan

Inför ett smockfullt Sergels Torg i Stockholm, hälsade Tomas Rosengren, ordförande från Sveriges Lärare Folkhögskola välkommen till Manifestationen:

- Jag är oerhört glad över att se att så många har samlats till den här manifestationen. Och det har spridit sig som en löpeld på flera platser i landet.

De färgglada och hemmasnickrade skyltarna bredde ut sig över plattorna på Sergels torg. "Folkhögskolan – min andra chans", "Folkhögskolan gjorde folk av mig" och "Rör inte min folkis" fanns bland budskapen. Att regeringens nya budgetförslag har rört upp känslor var tydligt.

Programmet inleddes av artisten och estradpoeten Emil Jensen, som berättade om sina egna viktiga folkhögskoleerfarenheter, och hur viktigt det var att han fick både en första och en andra chans.

Foto: Margareta B Sandeback

Det gjorde det lätt att ropa med i talkören "Första, andra, tredje chansen – offras lätt i tidödansen"

Programmet pågick sedan i två timmar med både tal och musik. Framför allt var det deltagarna som fick ta plats på scen och i vimlet. Bland annat bjöds det smakprov på opera, sambatåg och talkörer. Och

6

mitt i publikhavet en båt från Skeppsholmens båtbyggerlinje.

Bland många talare och medverkande kan nämnas Maria Irving, v ordf. i Sveriges Lärare, som kritiserade regeringens nedskärningar och motviljan att skriva upp anslaget i takt med inflationen. Hon framförde att det inte "är något annat än en regelrätt skandal"!!

Det bjöds även på musik framförd av musikklasser från Skeppsholmens och Birkagårdens folkhögskolor.

Foto: Göran Grumert

Manifestationen uppmärksammades i flera riksmidier, men även lokala medier har uppmärksammat Riksmanifestationen på Sergels Torg.

Facket, som arrangör och initiativtagare till Manifestationen, har sammanställt totalt sex sidor, med länkar mm till den samlade mediabevakningen över landet.

Jönköping

Fjodor Eklund/Leif Stålhammar (text/foto)

I Jönköping inleddes med ett rytmiskt sambatåg, som under sin marsch från Västra Torget till Hovrättstorget fyllde centrala Jönköping med slagord, dans och sång.

I tåget fanns deltagare från June, Jönköpings, Sörängens, Sommenbygdens och Södra Vätterbygdens folkhögskolor.

På Hovrättstorget bjöds på sång och musik, tal och korta glimtar från olika folkhögskolor om vad utbildningen och bildningen betytt och betyder.

Manifestationen samlade uppskattningsvis ett par hundra deltagare, och filmades och uppmärksammades av media och torde inte gå jönköpingsborna spårlost förbi.

och filmades och uppmärksammades av media och torde inte gå jönköpingsborna spårlost förbi.

september - en styrkedemonstration

els Torg!

Göteborg

Per-Ola Jansson text/foto

På Gustav Adolfs torg samlades uppåt ett tusental personer. Flaggor fladdrade och Fogelbergs magnifika staty konkurrerade om uppmärksamheten med deltagarnas underfundiga och festliga plakat.

Från en scen via ett väl fungerande högtalarsystem levererades tal, utrop, maningar och musik. Västsvenska folkhögskolor, om inte alla, så ett flertal, turades om att värma upp och fylla deltagarna med entusiasm över Folkhögskolans glädjefulla och oavvisliga nytta.

Opinionsbildaren & folkbildaren
Kinna Skoglund sågs i vimlet i Gbg
Fotograf okänd

Örebro

Signild Håkansson, text & foto

Dag Olausson från Örebro folkhögskola på podiet med teckentolk

På Stortorget i Örebro vid Rådhuset och Engelbrektsstatyn hade minst 150 personer från länets folkhögskolor samlats för att manifestera folkhögskolans betydelse.

I programmet medverkade både personal och deltagare med berättelser om sina viktiga erfarenheter av skolformen. Bland mycket annat lyftes teckenspråket fram. Mellan talen ledde Örebro folkhögskola oss i olika hejramsor med trummor, vilket var ett piggt inslag.

En del örebroare stannade upp och visade intresse för det som framfördes. Jag såg också kommunstyrelsens ordförande lyssna en stund innan han försvann in i Rådhuset.

SVT Örebro hade inslag dagen före och efter och P4 Örebro sände från manifestationen 20–30 min. Nerikes Allehanda skrev däremot inget.

Dag Olausson, ansvarig från Örebro fhs, anser att det engagemang som uttrycktes var det viktigaste och att skolorna i länet kom samman, kontakter som ska fortsätta.

Deltagarna i Gbg-manifestationen samlas nedanför Gustav II Adolf
Foto: Dan-Öjvind Gasstorp

Malmö

Anders Westergård, text & foto

Det råde en slags folkfeststämning med musik och tal av deltagare från olika folkhögskolor.

Fridhem bidrog bl.a. med Fridhems Spelmanslag som öppnade hela manifestationen, en kör plus slagverk som sjöng och spelade i mitten av programmet. Konferencierer under manifestationen var deltagare från Fridhems teaterlinje.

Det som är värt att lyfta fram är alla de olika inslag som skedde och som visar på folkhögskolans bredd.

Deltagare med utländsk bakgrund som får behörigheter, deltagare som hamnat snett i det vanliga skolsystemet som får en andra chans och deltagare som går nischade spetsutbildningar inom musik, film, dans och konst som bidrar till Sveriges fantastiska kulturliv.

Vi var ca 1000 personer på torget, med deltagare från 10+ skolor. Även Katrinebergs folkhögskola som hör till Region Halland var med.

Manifestationen föregicks av två tåg/marscher genom staden. Fridhems fhs tågade från Malmö C till Stortorget under arr med blås och trummor

Personal & deltagare från Glokala fhs tågade genom Malmö till Stortorget
Manifestationen uppmärksammades i Sydsvenskan, SVT Skåne. SR uppmärksammade manifestationen i Kristianstad.

Tankar på planet hem från rektorsfortbildning i Aten

Mikael Lindgren

Bästa folkhögskoleveteraner!

Den 19 september deltog jag i manifestationen "Folkhögskolan bildar Sverige" på Gustaf Adolfs torg i Göteborg. En representativ mångfald av människor fanns där och vi var många.

Alla vi som vet vilken skillnad Folkhögskolan gör och har gjort, alla vi som på nära håll sett hur människors liv förvandlas och utvecklas, möten som gjort skillnad mellan att vara ensam eller tillsammans, den djupgående erfarenheten att miljön och pedagogiken på folkhögskolan förvandlat synen på en själv och att man sett nya möjligheter till att delta i samhället.

På torget mötte jag Per Ola Jansson, han bad mig skriva några rader till er. Per Ola träffade jag första gången på min första rektorskonferens i Kiruna.

Jag var inte rädd, men minns att det kändes lite "osäkert" att utsätta sig för att vara oerfaren och okänd av alla. Det gick bra, och kändes hemma redan första gången.

Dagen efter mötet med Per Ola vid manifestationen på Gustaf Adolfs torg åkte jag tillsammans med min rektorsfortbildningsgrupp till Aten. Vår grupp har demokratin och demokratiutveckling som tema.

Vi har träffats hos varandra, pratat om kolleger, de svåra liksom de lätta, om deltagare och Folkbildningsrådsråd. Ni vet, precis så där, som vi rektorer behöver göra och mår så väl av.

Utöver upplevelsen av att vara med om något nytt, annorlunda och få nya kunskaper också få rå om varandras glädjeämnen och bekymmer. Hälsofrämjande aktivitet för rektorer mao.

Foto från Riksdagen

Under det här senaste året har självfallet också regeringens folkbildningspolitik och den osäkerhet som rått varit i fokus.

Vi som var på RIO kongressen och lyssnade till utbildningsministern anade en famlande och distanserad minister.

På samma kongress blev det märkbart tydligt tvärtom när utredaren av folkbildningen, Christer Nylander, beskrev hur unikt och viktigt det varit för Sverige, och hur ense man varit om att avsätta skattemedel för att ge medborgarna möjlighet att ifrågasätta politiken samt vara fria i sin form och utformning av folkbildningen.

Strax innan vi åkte till Aten hörde vi hur utbildningsministern dräpte studieförbunden och beklagade sig över hur pengar har slösats på matlagningsskolor. Tänk att förakt kan lysa igenom så tydligt.

För egen del har vi på vår folkhögskola tagit vara på att vi har en fantastisk kock som kan göra mästerverk av såsens ingredienser. Tillsammans med några vänner startades alingsÅSakademien och vi började ge grundkurser i såstillagning samt fördjupningskurser inom ramen för ett studieförbunds omsorg.

En av deltagarna formulerade sig träffsäkert:

- Männerna säger: sås har vi aldrig gjort!
Kvinnorna säger: sås har vi aldrig gjort!

Alla deltagare har lyft den såsiala dimensionen som en av de väsentliga delarna av sitt deltagande. En såsial dimension innebär allt det där som folkbildningen bidrar med: samtal,

Photo by Jim Niakaris on Unsplash

diskussioner, samhörighet, fördjupning, tillhörighet, politiska samtal osv osv.

Idag är vi 60 medlemmar i föreningen och har regelbundna träffar. Självfallet var det inte Hjälmared folkhögskola eller studiecirkeln som gjorde saken, men utan dessa förutsättningar kan det nog diskuteras huruvida allt det som hänt skulle ha hänt. Precis som på andra ställen med annat innehåll genom historien.

Sitter nu på planet hem från en minnesrik resa tillsammans med rektorskolleger. Ett andningshål som inneburit många samtal, möten och upplevelser.

Läser Sverker Sörlins debattartikel på kultursidorna i DN. Bli glad på gränsen till upprymd, så välformulerat och pricksäkert ringar han in folkbildningens enorma betydelse för Sverige.

"Regeringen ger sig på ett av de klokaste och mest kostnadseffektiva försvar för sammanhållning och mångfald som det svenska samhället uppfunnit. Det är ovarsamt, dödsföraktande och framför allt alldeles onödigt. Och angreppet anförs av en utbildningsminister som kallar sig liberal."

En kollega rensade i föräldrahemmet. I en vrå hittades ett större antal nummer av Vår kyrka. Ett av numren, ett från 1962, tog hon med sig till Hjälmared.

Ett större reportage om folkhögskolan i Sverige och att den är hotad pga neddragningar. Ett reportage från Jämshög och en minst sagt upprörd rektor m.fl. serveras läsaren. Beskrivningen av vad som motiverar folkhögskolans uppgift och innehåll som

deltagare och personal reflekterar hade utan undantag kunnat upprepas även idag.

Oron då var säkert lika befogad som nu. Kamplusten och nödvändigheten av att ge politiken motstånd är det definitivt.

Det finns däremot en skillnad som gör framtidsscenarioet osäkert i en helt ny dimension idag: det är liberaler som banar väg för högernationalistisk politik och man gör det i nyliberalismens klädedräkt med pengar som motiv och tappar bort perspektiv och erfarenheter.

Dessutom helt utan eftertanke och, för att citera utbildningsministern själv i hans debattartikel i Expressen med frän kritik mot ABF, med en "håpnadsväckande brist på självinsikt", om vilka konsekvenser den här typen av "operationer" fått då det urholkat svenskt skolsystem och sjukvård fundamentalt.

Sverker Sörlin fångar liberalernas kluvenhet på ett stilfullt och mycket träffande sätt: Riksdagens liberaler verkar inte tro så mycket på liberala

Liberalerna idag?

idéer. De är inte ens kluvna, som liberaler var förr. De verkar på samma gång jesuitiskt övertygande och komplett vilsna".

Vi ses framöver som veteraner!

Mikael Lindgren

Arbetat heltid på Hjäl-mared från 1994, i olika roller; lärare, skolpräst, allmänskursansvarig, från 2003 biträdande rektor och sen 2008 rektor.

Ordförande i Branschrådet för hälsa, ordförande i folkhögskoledelegationen i Västra Götalands bildningsförbund, ledamot i styrelsen för Svenskkyrkliga folkhögskolor, ordförande i alingSÅSakademin, sammankallande i valberedningen för RIO.

Facket om Manifestationerna

Vi bad fackets ordförande, Tomas Rosengren, om några kommentarer kring de landsomfattande Manifestationerna den 19 september.

Är ni nöjda med dagen?

- Vi är i stort nöjda med dagen. En manifestation som visade på hur vi jobbar i folkhögskolan, tillsammans.

Manifestationen spred sig över landet?

- Vi tog ett initiativ och folkhögskolesverige hängde på. Det är en massiv mobilisering som skolornas personal och studerande åstadkommit.

Hur blev mediabevakningen?

- Sammanfattningen vi hittills gjort upptar hela sex A4-sidor, och visar på ett förhållandevis stort genomslag med betoning på lokal media, både TV, radio och tidningar. Därutöver mängder med Facebook- och Youtubeinlägg.

Kommer dagen att följas upp?

Vi kommer givetvis följa upp det hela, men vet inte idag i vilka former.

Kortkursminnen från 80-talet

Börje Svensson

S:t Sigfrids folkhögskola

År 1980 kom jag direkt från Folkhögskollärlinjen i Linköping till S:t Sigfrids fhs. Jag hade tidigare jobbat som mellanstadie lärare i sex år bland annat med gymnastik.

Den första kortkursen rörde muskler. Den gamle gymnastikläraren sa att du som är naturvetare får ta det här med muskler på helgens kortkurs. Det var allt jag fått reda på.

På lördagsmorgonen när jag kom ner till skolan möttes jag av arrangören:

- Jasså, du är den gymnastikdirektör som vi blivit lovade.

Jag svarade: - Jag är bara en vanlig folkhögskollärare.

Skolan fylldes nu med folk som

kom inflygandes från olika delar av landet och som tillhörde Svenska Danssportförbundet. När det blev min tur berättade jag vad jag kunde om muskler.

De ville veta vad som var bra för dansmuskler. Cykla sa jag.

Till min förskräckelse visade det sig att de skulle återkomma om ett par veckor och då ville de ha stretching.

Jag hade aldrig hört ordet och sa att i USA har de kommit underfund med att det är farligt, men de ville fortfarande ha stretching. På måndagen frågade jag den gamle gymnastikläraren om han visste vad stretching var för något.

Han hade ingen aning, så jag cyklade in till huvudbiblioteket i Växjö. De hade en bok med bilder. Jag visade den gamle gymnastikläraren boken och han sa då direkt:

- Det är ju sträckning som

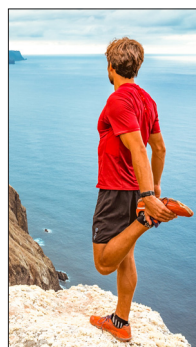

Photo by Shawn Levie on Unsplash

man höll på med i min ungdom, men man slutade med det för att det var farligt.

Jag hade sedan stretching med kursen och jag var efteråt helt leabröten, som man säger på småländska. Möjligen berodde det på att jag hade en influensa i kroppen, som bröt ut för fullt på måndagen.....

Andra kortkursen gällde Strömbombs bok Barnen och livet. Ordinarie psykologiläraren hade fått förhinder och jag fick rycka in med kort varsel.

Natten före kursen läste jag boken och tyckte att den var bra. Kursdeltagarna däremot hade massor med invändningar. När det blev min tur så höll jag ett brandtal för boken.

Därefter kom representanten för bokförlaget LTs och ville att jag skulle skriva en recension. Jag accepterade och som betalning fick jag ett antal av LTs böcker, bland annat Eskeröds "Jordbruk under femtusen år".....

Börje Svensson

Arbetade som lärare på S:t Sigfrids folkhögskola 1980 - 2013.

Numer pensionär, boende i Lamnhult.

Har sången tystnat på våra folkhögskolor?

Thomas Carlström

Av våra 156 folkhögskolor erbjuder ett ganska stort antal skolor kurser kopplade till musik. Det är kurser med inriktning mot låtskrivande, jazz, folkmusik, gospel, musikproduktion mm. Det stora utbudet speglar musikens roll och betydelse i vårt samhälle. Vi omges av ljud och musik mer eller mindre ständigt.

Men jag undrar, var är sången? Sången som inte är tänkt att leda till ett kommande musikerliv - och kanske för några önskan om kändisskap och framgång.

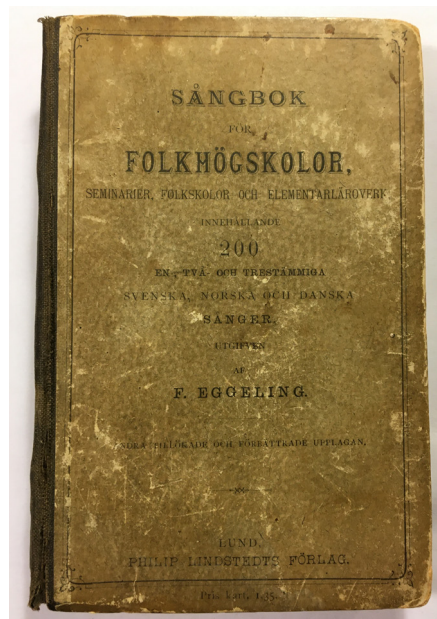
Nej, sången som bara är glädjen i att sjunga tillsammans, uppleva gemenskap utan att ha krav på sig att sjunga "rätt".

När jag under mina nästan 17 år som rektor på Folkhögskolan Hvilan träffade mina rektorskolleger på andra folkhögskolor hände att vi skulle "nameda" de av våra deltagare som vunnit framgång och kändisskap inom olika områden - inte sällan musik.

Hvilan som inte haft någon kurs med inriktning mot musik kunde inte bidra med annat kändisskap än Stålfarfar som var elev på Hvilan vid seklets början. 1951 blev han rikskändis genom att slå den svenska cykeliten i Sverigeloppet - en liten nätt cykeltur mellan Haparanda och Ystad.

Förvisso spelade han i några skivor där han sjunger väckelsesånger bl. a.

"Det trycks inga nya upplagor av Folkhögskolans sångbok - har sången tystnat på våra skolor?"

"Jag har hört om en stad ovan molnen" - men det är en annan historia.

Det berättas att när Hvilans förste rektor Leonard Holmström under en lektion med eleverna tyckte att dessa

behövde piggas upp, bröt lektionen för att i stället ta fram folkhögskolans sångbok och sjunga några sånger.

Det är inte så konstigt att av de tre äldsta folkhögskolorna vi har i landet är två belägna i Skåne, Hvilan

och Önnestad.

Folkhögskolans rötter ligger ju i Danmark och det var inte bara skolformen i sig som togs över sundet utan också den danska sångtraditionen. Den danska Højskolesangbogen fick tidigt en svensk motsvarighet och här var inte minst Leonard Holmströms dotter Malin Ingers - gift med skolans andra rektor Enok Ingers - en viktig person, musiker och kompositör som hon var.

Det trycks inga nya upplagor av Folkhögskolans sångbok - har sången tystnat på våra skolor?

Jag vill inte tro det men den sången som tidigare utgjorde folkhögskolerörelsens stamrepertoar tror jag tyvärr är död. Vår tid vill ha ständig förnyelse - det gamla ska bort och nytt ska in - det verkar gälla på alla områden,

inte bara musik.

Allt är färskvara, bäst föredatum präglar det mesta. Vem av dagens

unga känner till Bellman, Evert Taube, Karl Gerhard, Povel Ramel, Cornelis Vreeswijk - ja, listan kan göras lång.. Ska man misströsta - falla i gråt över att det vi en gång satte värde på och tyckte var viktigt inte finns kvar? Jag tänker både ock - tidens gång kan vi inte stoppa och varje generation skapar sina sånger och sitt sätt att sjunga - och för att tala med Ferlin; "De' är ingenting särskilt me' de"

Musikens kraft är alltför stor - den kan inte stoppas. Det kommer att trampas nya stigar där sången åter finns och hörs.

Image by pch.vector on Freepik

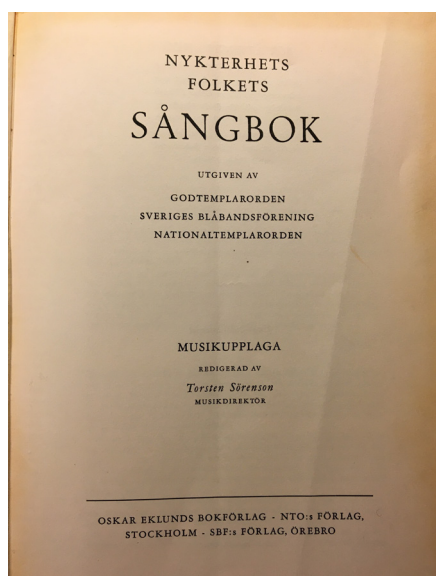
En sådan stig är den rörelse som på initiativ av Musikaliska Akademien trampas just nu. Målet är att "alla barn ska få tillgång till sin röst, med musiken som livslång resurs för hälsa och självförtroende".

Om stigen leder fram till det tänkta målet får framtiden utvisa. Men det verkar ändå som om man har fått upp ögonen - och öronen - för att något viktigt håller på att gå förlorat. Här borde folkhögskolerörelsen vara med på taget.

Och till sist - när morgondagens barn senare i livet får möjligheten och glädjen att gå på Folkhögskola - då ljuder sången åter i folkhögskolans salar!

Thomas Carlström

Utbildad lärare i musik, historia och religion. Rektor på Folkhögskolan Hvilan 1998 - 2014 Aktiv musiker, bluegrass, jazz mm. Pensionär, boende i Lund.

Ser vi slutet på Folkbildningsrådets era – eller?

Gerhard Holmgren

I över trettio år har Folkbildningsrådet funnits och verkat, dels på medlemmarnas* uppdrag, dels med myndighetsuppdrag från regering och riksdag. Denna självförvaltningsmodell har byggt på ett tillitsbaserat samspel mellan folkbildningen och staten.

Friheten från statlig detaljstyrning av folkhögskolor och studieförbund har varit en hörnsten i modellen. Nu står vi inför ett vägval där denna väl avvägda balans mellan staten och folkbildningen kan gå förlorad.

Folkbildningsutredningen tillsattes i juni 2022 av förra regeringen. Bakgrunden var en kritisk diskussion om fusk och oegentligheter i studieförbundens bidragshantering samt brister i Folkbildningsrådets kontroll och uppföljning.

Sittande regering har i tilläggsdirektiv uppdragit till utredningen att överväga om en eller flera myndigheter ska ta över bidragsgivningen till studieförbund och folkhögskolor. Utredningen ska även analysera nuvarande modell i syfte att minska risken för fusk och felaktigheter.

Folkbildningsrådet och studieförbunden har redan nu stärkt kontroll och uppföljning av statsbidragshantering. Ett nytt och kvalitativt inriktat bidragssystem för studieförbunden sjösätts dessutom 2024. Dessa åtgärder har dock inte stillat kritiken.

Vad mer kan då utredningen tänkas föreslå som skulle stärka tilltron till Folkbildningsrådets och studieförbundens statsbidragshantering? Hur kommer regeringen ställa sig till utredningens förslag? Har man redan bestämt sig oavsett vad utredningen kommer att föreslå?

Dessa frågor väntar på sina svar. Utredningen ska presenteras i juni 2024.

Det finns all anledning att redan nu ta höjd för att det kan bli aktuellt med en myndighet, även om folkbildningsfamiljen förespråkar en bibehållen självförvaltningsmodell. Vad är det då som inte får gå förlorat? I det perspektivet fokuserar jag i mitt fortsatta resonemang huvudsakligen på folkhögskolan.

Friheten är den svenska folkhögskolans essens och livsnerv. Kärnan är varje folkhögskolas frihet att forma

sitt kursutbud utan centrala statliga kursplaner samt att behörighetsförklara de lärare och skolledare man anställer. Därutöver finns friheten att bedriva undervisning som ger motsvarande grundskole- och gymnasiekompetens.

Folkhögskolans frihetstradition är unik för Norden. Uttrycken varierar mellan de olika länderna men i varje land har statsmakterna genom historien värnat denna frihet. I våra grannländer är folkhögskolans frihet till och med lagstadgad.

Frågan reser sig hur folkhögskolans fria ställning kan bevaras och utvecklas med en statlig myndighet som värd. Kan någon form av folkhögskoleråd eller förnyat Folkbildningsråd samspela med en myndighet som hanterar statsbidraget? Kan det vara aktuellt med en lagstiftning som säkrar folkhögskolans frihet?

En viktig aspekt och funktion för en myndighet är att bevaka utbildningsformens ställning och relationer inom

utbildningsväsendet samt deltagarnas rättssäkerhet vilket är uppdrag som Folkbildningsrådet har idag.

Utbildningsformen folkhögskola står idag i samspel med flera olika

myndigheter inom det svenska utbildningssystemet. I en eventuell bedömning av olika myndigheters lämplighet bör man beakta vilka uppdrag och kompetensområden respektive myndighet innehar.

- Skolverket ansvarar för den svenska förskolan, skolan och vuxenutbildningen
- Myndigheten för yrkeshögskolan ansvarar för frågor som rör yrkeshögskolan, konst- och kulturutbildningar samt det europeiska valideringssystemet, EQF
- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, MUCF, ansvarar för frågor om ungdoms- och civilsamhällspolitik.

Utifrån folkhögskolans perspektiv talar mycket för att någon av myndig-

heterna inom utbildningsområdet skulle vara mest lämpad. MUCF arbetar mer utifrån en föreningsbidragsgivning och inte med utbildningsfrågor.

Det kan vara värt att notera att tiden innan Folkbildningsrådet låg bidragsgivningen för både folkhögskola och studieförbund under en särskild enhet på dåvarande Skolöverstyrelsen, SÖ.

Vad kan då tala för att självförvaltningsmodellen och Folkbildningsrådet kommer finnas kvar? Ofrånkomligen är dess styrka närheten till verksamheten, flexibiliteten, snabbheten och den långa erfarenheten och kompetensen om folkhögskola och studieförbund. Ordningen med ett Folkbildningsråd kommer i allt väsentligt också kosta mindre än om en myndighet tar över ansvaret.

Tiden med Folkbildningsrådet har varit en framgångssaga för folkhögskolan. Fler har fått möjlighet att gå på folkhögskola, både på långa kurser eller via riktade satsningar. Nya folkhögskolor har etablerats och antalet årsplatser på de långa kurserna i princip fördubblats

Självförvaltningsmodellen har tjänat folkhögskolan och dess deltagare väl och det finns egentligen inte någon grundläggande kritik kring bidragshantering.

Lite tillspetsat kan man sammanfatta det hela: Utan frihet ingen folkhögskola! Därför är dessa frågor av avgörande betydelse för folkhögskolans framtid.

* Medlemmar i Folkbildningsrådet är Rörelsefolk-högskolornas intresseorganisation, RIO, Studieförbunden i samverkan och Sveriges Kommuner och Regioner, SKR.

Gerhard Holmgren

Har varit såväl lärare som skolledare på Lidingö folkhögskola under en period av 18 år. Han var ansvarig för folkhögskolans fritidsledarutbildning och några år på nittio-talet även ordförande för Fritidsledarskolorna.

I början av 2000 talet hade han anställning som regionchef inom Sen-sus studieförbund. Innan pensionering 2022 arbetade han sju år som Generalsekreterare för RIO.

I nummer tre - oktober 2023 - medverkade personerna nedan med bidrag. Tyvärr kom inte presentationerna med, och presenteras därför nedan

Olle Lindquist

Humanist. Mångårig lärare och rektor på S:t Sigfrids folkhögskola.

Ingegerd Axelsson Le Douaron

Historiker, lärare vid Västerhaninge, sedermera Södertörns folkhögskola. Arbetat med internationella frågor på Folkbildningsrådet och vid EAEA i Bryssel.

Gå med i
Folkhögskolans
Veteranförning!
Du behövs!!

Filosofiska hörnet

Före matchen

Per-Ola: Hur är läget? Är du fit för matchen?

Zlatan: Jorå. Kroppen känns helt OK. Det var ett tag sedan.

Per-Ola: Så bra att kroppen är i ordning. Men hur mår du?

Zlatan: Fastän kroppen är igång, på riktigt, så mår jag ändå inte så bra.

Per-Ola: Det var tråkigt o höra. Synd att kroppen inte kan spela matchen utan dig?

Zlatan: Vad är det för snack! Jag tror jag blir förbannad. Vad är du för en filosof? Sluta larva dig, för fan. Du pratar inte med vem som helst. Kan du inte din sak?

Per-Ola: Jorå. Saken är den att du inte har en kropp, du är en kropp. Det är väl värt att tänka på? Särskilt för en fotbollsspelare.

Zlatan: Att jag inte har en kropp? Är kroppen inte min?

Per-Ola: Det beror på hur man ser det. Antingen är ditt medvetande, dina tankar och känslor, det som du uppfattar som ditt "själv", inte förlagt till din kropp, utan har sin hemvist någon annanstans.

De flesta tänker väl ändå att din hjärna är inblandad på något sätt i ditt medvetande. Men din hjärna är ju en del av din kropp, inte sant? Det är svårt att få det att gå ihop när du delar upp dig själv i "kroppen" och "jaget". Var är du?

Zlatan: Jag tror jag börjar förstå. Fan, det har jag aldrig tänkt på.

Per-Ola: Vi som beundrar

din fotbollskonst när du är i full gång med en bicykleta eller något dylikt

har inte den minsta aning om vad som pågår i ditt medvetande.

Vi kan bara tolka dig genom dina rörelser eller genom dina olika ansiktsuttryck. Du är helt enkelt en stor gåta.

Zlatan: Ibland har jag inte själv koll på vad som pågår när jag försöker ta makten över en fotboll...

Per-Ola: Du har nu smakat på en av livets stora gåtor. Fortsätt med det. Tror du en fladdermus har ett medvetande?

Zlatan: Ha, ha!

Per-Ola Jansson

En vadslagning pågår om när problemet med medvetandet blir löst. Dvs. det finns ett hittills oförklarligt problem i förståelsen av hur biologiska processer och subjektiva erfarenheter hänger ihop.

Filosofen David Chambers och hjärnforskaren Christof Koch ingick 1998 ett vad om huruvida problemet skulle vara löst inom 25 år, eller ej. I juni 2023 erkände sig Koch besegrad. Problemet, the hard problem, är ännu inte löst.

